

ברסלאו

(Breslau; פולנית: ורוצלב, Wroclaw). עיר על נהר אודר, בשליזיה התחתית, עד 1945 בגרמניה ומאז בפולין. ב' נוסדה סמוך לשנת 900, וערב מלחמת-העולם השנייה ישבו בה 630,000 נפש. לראשונה התיישבו בה יהודים בסוף המאה ה-12, ומ-1630 ישבו בה ברציפות. ב' היתה מהגדולות ומהחשובות בקהילות ישראל בגרמניה, ובין השאר פעלו בה כמה מראשי חכמת ישראל, כגון מנהיג הזרם הרפורמי אברהם גייגר, מנהיג השמרנים זכריה פרנקל וההיסטוריון היינריך גרץ, וכן פעל בה פרדיננד לסל, מייסד הסוציאלדמוקרטיה בגרמניה. יהודי ב' הקימו מוסדות צדקה וסעד, ובהם בית-החולים היהודי המודרני הראשון בגרמניה. ב-1854 יסד זכריה פרנקל בב' את הסמינר התיאולוגי היהודי (Jüdisches Theologisches Seminar) הראשון בגרמניה, ועד לחיסולו ב-1938 העמיד המוסד מאות רבנים. מורי הסמינר ערכו את ה'ירחון לתולדות היהדות ולמדע היהדות' (Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums). ב' היתה מרכז ציוני חשוב בגרמניה, במיוחד של תנועת הנוער הציונית 'כחול לבן' (Blau Weiss). היהודים מילאו תפקיד חשוב בחיי התרבות ובהתפתחות הכלכלה, בייחוד בתעשיית ההלבשה ובמסחר במוצריה, בענף המתכת ובבנקאות, קידמו את המו"לות והצטיינו כעיתונאים, רופאים ומשפטנים.

אחרי מלחמת-העולם הראשונה התיישבו בב' יהודים רבים ממחוזות פוזן ושליזיה העילית הדרומית שסופחו לפולין, וב-1925 ישבו בעיר 23,240 יהודים (4.2% מתושביה), וב' היתה הקהילה השלישית בגודלה בגרמניה. ב-1933 היו בב' 20,202 יהודים.

כבר באמצע תקופת הרפובליקה של ויימר הואשמו היהודים בב' ברצח ילד נוצרי ומצבות בבית-הקברות היהודי חוללו. נוכח התגברות האנטישמיות הושג הסכם בין המפלגות היהודיות, הציונים והליברלים, על הרכב הנהלת הקהילה. לקראת סוף 1932 אירעו באוניברסיטה מעשי אלימות בקשר למינוי מרצה יהודי, עד שהנהלת האוניברסיטה הסתלקה מן המינוי.

עם עליית הנאצים לשלטון גברו ההתפרעויות ופעילים יהודים צעירים במפלגה הסוציאלדמוקרטית נרצחו. כבר לפני חרם אחד באפריל 1933 חדרו אנשי ס"א לבניין בית-המשפט המחוזי וגירשו בכוח שופטים ועורכי-דין יהודים. חוקי ההפליה של השלטון נגד היהודים הוצאו לפועל במלוא חומרתם. במרוצת הזמן נאלצו הסוחרים היהודים, בלחץ החרם הרשמי והבלתי רשמי, לחסל את עסקיהם או שהללו נכללו באריזציה הרשמית. משנה לשנה גדל מספר העובדים היהודים המפוטרים. ב-1936 נזקקו כ-4,000 נפש לתמיכה מטעם מפעל 'סיוע החורף היהודי' (Jüdische Winterhilfe). הנהגת הקהילה עשתה כמיטב יכולתה לפתור את הבעיות שהזמן גרמן: תמכה באומנים המנושלים שהתארגנו במסגרת האגדה לתרבות של יהודים גרמנים; סייעה בידי אגודות הספורט שהתקינו אולם התעמלות

וברכת שחייה לאוכלוסייה היהודית, והרחיבה את רשת מרכזי ההכשרה וההסבה המקצועית כדי לקדם את העלייה לארץ-ישראל וההגירה. מעון הנוער של הקהילה היה אכסניה לתנועות הנוער מכול הזרמים, ובקרבם גדל בהתמדה מספר חברי התנועות החלוציות. עלה מספר התלמידים בבית-הספר היהודי הציוני-השמרני הוותיק שנוסד ב-1920, וב-1934 החליטו גם הליברלים לייסד בית-ספר משלהם. לאחר פרסום חוקי נירנברג בסוף 1935 הושווה מספר הנציגים הציונים בוועד הקהילה למספר הנציגים הליברלים, נוכח גידול השפעתם של הציונים.

שני העיתונים היהודיים – ביטאון הקהילה (Breslauer Jüdisches Gemeindeblatt; 1924-1938) ו'העיתון היהודי למזרח גרמניה' (Jüdische Zeitung für Ostdeutschland; 1924-1937) – תרמו לחיזוק התודעה היהודית ולעמידה נפשית של היהודים נוכח האנטישמיות הגואה. באוגוסט 1933 הפסיקו השלטונות זמנית את הופעתו של ביטאון הקהילה בגלל מאמר 'הסתה', כביכול, והטילו עונש מעצר על העורך הראשי ועל מחבר המאמר.

בליל הפרעות בנובמבר 1938 ('ליל הבדולח') נהרס בית-הכנסת הליברלי ('בית הכנסת החדש') המפואר. בית-הכנסת האורתודוקסי (Storch Synagoge) לא הוצת מחשש להתפשטות האש לבניינים הסמוכים, אך ניזק קשה מבפנים. אחרי התיקון הנזקים נערכו שם התפילות בציבור של שני הזרמים. בעקבות המעצרים והפגיעות בנפש וברכוש גברה ההגירה, ועד אמצע 1939 ירד מספר היהודים לכדי מחציתם (10,309 נפש).

ב-31 במרס 1941 עדיין היו בב' 9,184 יהודים. בספטמבר אותה שנה רוכזו רובם ב'בתי יהודים' מיוחדים, ובנובמבר הוחל בהעברת היהודים למחנות מעבר זמניים בריבניג (Riebzig), גריסאו (Grüssau) וטורמרסדורף (Tormersdorf) שבשלזיה. בין המגורשים היו מורים, והם ניסו לקיים מסגרת לימודים גם בתנאי המחנה, ואולם, כעבור ימים מספר הופסק הניסיון, עם שילוח המגורשים למזרח. מאז תכפו גירושים ישירים מב', רובם למחנות ההשמדה ומיעוטם לגטו טרזינשטט. מתוך כ-2,500 המגורשים לטרזינשטט שרדו כ-160 בלבד.

לפי מקורות פולניים גורשו יהודי ב' ב-14 משלוחים. בעיר ב' עצמה נשארו כ-150 יהודים, כמעט כולם בזכות בני זוגם הארים.

אחרי כיבוש ב' בידי הצבא האדום וסיפוחה לפולין התרכזו בעיר כ-10,000 יהודים, רובם ככולם פליטים ממזרח אירופה, וזמן מה חודשה פעילותם של מוסדות הקהילה. כבר ב-1945 הועבר לורשה ארכיון הקהילה, מן הגדולים בגרמניה. כיום נמצאים בב' כ-70 יהודים בלבד, ואין הם יכולים לשמר את אתרי הקהילה ואת בתי-הקברות.